

TEOSESITTELY

Torstai 29.11.2018 klo 19 Konserttisali

”OIKKUJA JA KOUKKUJA”

SINFONIASARJA VII

Kuopion kaupunginorkesteri

Erkki Lasonpalo, kapellimestari

Samuli Peltonen, sello

Leevi Madetoja (1887 – 1947): Pohjalaisia-sarja (1923)

Aulis Sallinen (1935 -): Don Juan Quixoten yölliset tanssit (1986)

Lotta Wennäkoski (1970 -): Verdigris (2015)

Jean Sibelius (1865 – 1957): Satu (1902)

OIKUKAS SUOMALAINEN

Erkki Lasonpalo on koonnut Kuopioon sinfoniakonsertin, jossa ei ole lainkaan sinfoniaa. Toinen kummallisuus on konsertin supisuomalaisuus, vaikka vielä ei ole joulukuun kuudes päivä.

Leevi Madetojan *Pohjalaisia* on suosituin suomalainen ooppera. Se sai upean lähtölaukauksen lokakuussa 1924, kun sen kantaesitys oli Suomalaisen oopperan 1000. näytös. Kansa ja kritiikot rakastivat teosta. Oli jo kauan odotettu oikeata suomalaista oopperaa, joka perustui suomalaiseen aiheeseen ja suomalaisille kansansävelille ja nosti tämän metsäkansan jälleen yhden portaan korkeammalle kohti eurooppalaista sivistystä. Madetojaa pidettiin kaikin tavoin Sibeliuksen jälkeen seuraavana suurena suomalaisena säveltäjänä, ja *Pohjalaisissa* hän teki jotain, mihin Sibelius ei pystynyt. Sibeliuksen päiväkirjat 20-luvulta 40-luvulle ovat surullisen täynnä katkeria kommentteja Madetojan menestyksestä, ikään kuin se olisi merkinnyt Sibeliuksen täydellistä unohdusta.

Oopperan teemoista tehty sarja orkesterille valmistui poikkeuksellisesti ennen oopperaa ja kuultiin Kajanuksen johtamassa konsertissa Bergenissä maaliskuussa 1923. Helsingin Sanomissa uutisoitiin, että Norjassa oli kuultu näytteitä Madetojan oopperasta *Paholaisia*. Myöhemmin samana keväänä kuultiin Helsingissä *Pohjalainen rapsodia*, jonka osat olivat Lakeus, Vangin laulu, Häjyt, Tulopeli ja Hyyt. Ja tuo Tulopeli ei ole kulkuneuvo, vaan soitto saapumisen kohottamiseksi.

Pohjalaisia on aito suomalainen karvalakkiooppera, ja sen perintöön kytkeytyvät Aulis Sallisen ensimmäiset oopperat *Ratsumies* ja *Punainen viiva*. Vaikka Sallinen on säveltänyt kuusi oopperaa, soitinmusiikki (sinfoniat, konsertot ja kamarimusiikki) on vähintään yhtä tärkeä osa säveltäjän maailmaa.

Sellokonsertto *Don Juan Quijoten yölliset tanssit* ei turhaan ole Sallisen esitetyin orkesteriteos. Se on fantastinen sanan kaikissa merkityksissä. Säveltäjällä on täytynyt olla hauskaa, kun hän on räjäyttänyt potin virtuoosisellistin hämmästyttävässä tanssiseikkailussa, jota eivät sen enempää totisuus, mielikuvitus kuin sellotekniset rajoitteet kahlehti. Säveltäjä on kuvannut kokonaisuutta ”kevytmielisiksi tansseiksi vakavassa yöllisessä ympäristössä.”

Samassa liemessä on kaksi espanjalaista miestä, naistensankari Don Juan ja seikkailija Don Quijote, joiden yöllisten tanssien joukossa on helppo tunnistaa tango, foxtrot ja mustalaismusiikki. Teos

etenee kuin barokin tanssisarja. Se alkaa varjoista, joista alkaa putkahdella vähitellen riehaantuvia tansseja. Usein orkesteri siirtää musiikin rytmistä toiseen taidokkaasti. Konsertto on sävelletty Arto Norakselle, mutta hänen lisäksi sellistit suorastaan taistelevat siitä, kuka saa vuoron tarttua teokseen.

Lotta Wennäkoski ei ole kiinnostunut sinfonioista ja nimeää orkesteriteoksensa joksikin muuksi. Kieli ja teosten nimet ovat säveltäjälle tärkeitä, ja niin teosluettelosta löytyy *Sakara*, *Hava*, *Soi*, *Päärme* ja *Lelele*. Tänäkin kuultava *Verdigris* on sävelletty Skotlannin kamariorkesterille, joka soitti sen Sibeliuksen 150-vuotisjuhlassaan. Tehtävä oli sekä mieluista että vaikea, sillä jollain tavalla Wennäkosken oli kytkettävä oma musiikkinsa Sibeliukseen. Häneen katseensa kääntyi sävelrunoon *Satu*, joka sai aikalaiskritikko Karl Flodinin älähtämään: "Olisipa hänen musiikillinen intuiotensa hiukan vähemmän oikukas!".

Oikullisuus houkutti Wennäkoskea. Hän kutsuu *Verdigrisiä* "oikulliseksi saduksi", ja lainaa siinä sekä *Satua* että *Andante festivoa*, joka etsautui viulua soittavan nuoren selkäyttimeen peruskoulun juhlatilaisuuksista. "Päädyin mahdollisimman oikukkaasti vääntelemään, kääntelemään, värittämään ja sovittamaan *Sadusta* poimimiani aiheita. Oikutteluksi laskettaneen myös se, ettei *Sadusta* lainailtu materiaali lopulta tunnu riittävän yksin – vonkuva *Andante festivo* –tuokio tunkee väkisinkin mukaan teoksen lopetukseen", kertoo Wennäkoski.

Verdigris tarkoittaa patinaa, esimerkiksi pronssipatsaan pintaan syntyvää ohutta vihertävää kerrosta. Wennäkoskella olikin mielessään kuvitteellinen Sibeliuksen patsas patinoineen, kun hän ryhtyi työhön. "Säveltäjä kirjoittaa yhä uusia kerroksia musiikin historian nuottilehtipinoon. Yleensä suhde vanhaan on jokseenkin häivytetty, joskus, niin kuin tällä kertaa, lainaan suoraan ja kuultavasti. Toivoakseni tämä uusikin kerros kuitenkin viheriöi."

Hienosti konsertin kruunaa jo siteerattu Sibeliuksen sävelruno *En Saga*, jonka tunnemme nimellä *Satu*. Se on säveltäjän nuoruuden työ, jota hän sävelsi samoihin aikoihin kuin kalevalaista *Kullervo*-sinfoniaa. Näissä teoksissa hänellä oli pöydällään kaksi vaihtoehtoa: kansallisromanttinen tai moderni tyyli. Suomi valitsi *Kullervon*, Sibelius *En Sagan*. Vaikka suomalaiset kuulevat kaikessa Sibeliuksen musiikissa kansallisromanttisesti jotain perisuomalaista, säveltäjä itse asiassa loi taitavasti omaperäisen modernin tyylin, joka on idullaan *Sadussa*.

Toisin kuin *Kullervo*, *Satu* ei ohjaa ajatuksia insestiin ja itsemurhaan, vaan tarjoaa mielikuvituksen vapaata rientoa. Teoksella on nimi mutta ei tarinaa. "*Satu* on sieluntila", sanoi Sibelius. Kenties jotain tuosta sieluntilasta kertoo se, että *Satu* oli vanhoille päville asti Aino Sibeliuksen lempiteos ja Sibelius aloitti sen säveltämisen ollessaan häämatkalla Lieksassa ja Kolilla. Lopullinen, hieman tiivistetty versio on vuodelta 1902.

Konsertin otsikon "oikut ja koukut" toteutuvat monella tavalla niin Madetojan, Sallisen kuin Wennäkosken ja Sibeliuksen musiikeissa, joista yksikään ei noudata orjallisesti totuttuja tapoja. Sellosoolisti Samuli Peltosen intohimoinen kalastusharrastus vain täydentää otsikon monimerkityksellisyttä. Ohjelman koonnut Erkki Lasonpalo on viulistina esittänyt Sallisen suosittua Peltoniemen Hintriikin surumarssiin perustuvaa kolmatta jousikvartettoa kymmeniä kertoja. "Don Quixoten surumielisyys muistuttaa tangoineen ja tanhuineen minua tuosta kvartetosta", hän kertoo ohjelman rakentumisesta. "Kansanmusiikkiainekset ja Madetoja vievät mielen pohjalaisuuteen.

Samuli on kotoisin Pohjanmaalta ja minäkin olen puoliksi pohjalainen, mutta oikeastaan tässä oli vain ajatuksena esittää erityylistä suomalaista musiikkia.”

Erkki Lasonpalo ja Samuli Peltonen ovat hyviä ystäviä, ja tänä kesänä heistä tuli myös sukulaisia, kun Erkki meni naimisiin Samulin vaimon siskon kanssa. Se tekee heistä toistensa lankoja. Lasonpalo kuvaa Peltosta periksiantamattomaksi persoonaksi. ”Kun jotain tehdään, se tehdään meiningillä ja sataprosenttisesti. Parempaa kaveria on vaikea löytää.”

Tekstit:

Hannele Eklund ja Minna Lindgren

© *Maisteriviestintää*